

Justitiedepartementet

Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111), Ju2025/02525

Pensionsmyndigheten har ombetts att yttra sig över avsnitt 12, 15.4.4 och 16.5 och har begränsat sitt remissyttrande till dessa avsnitt.

Pensionsmyndigheten är positiv till att det införs en möjlighet för enskilda att få ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsprocessen men motsätter sig utformningen av förslaget i 12.7.3. Myndigheten bedömer att förslaget lämnar ett för stort utrymme för olika bedömningar och utfall som riskerar att bli skönsmässiga och oförutsebara. Förslaget kan därför ifrågasättas ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det är vidare svårt för Pensionsmyndigheten att bedöma konsekvenserna av förslaget.

Avsnitt 12.7.1

Pensionsmyndigheten instämmer i bedömningen att en allmän förvaltningsdomstol bör få besluta om ersättning för rättegångskostnader till en enskild part inom ramen för ett förvaltningsmål, för att säkerställa rätten till en rättvis rättegång.

Avsnitt 12.7.2

Pensionsmyndigheten instämmer i bedömningen att en enskild part som vinner ett förvaltningsmål mot det allmänna ska ha rätt till ersättning för rättegångskostnader som har varit befogade med hänsyn till sakens beskaffenhet.

Pensionsmyndigheten delar dock inte bedömningen att det inte är möjligt att mer än i allmänna ordalag beskriva under vilka förutsättningar en enskild parts kostnader har varit befogade. Eftersom ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsprocessen är en så ny figur anser Pensionsmyndigheten i stället att det behövs mer vägledning i hur bedömningen ska göras.

För en enskild kan ersättning för ombudskostnader vara en viktig faktor i valet mellan att acceptera ett myndighetsbeslut eller att driva process i domstol. Om en enskild anlitar ett ombud är det viktigt att det med viss förutsebarhet kan sägas om kostnaderna kommer att ersättas av det allmänna. Utan en sådan förutsebarhet

riskerar rättssäkerheten i förvaltningsprocessen i stället att minska. Det blir även svårt för myndigheter att uppfylla sin serviceskyldighet genom att lämna information om förvaltningsprocessen och eventuella förväntningar på ersättning i en sådan process. Pensionsmyndigheten ser framför sig en risk för att otydliga förutsättningar för ersättning medför att möjligheten inte utnyttjas, eller att enskilda får oförutsedda kostnader i oklara fall där domstolen inte bedömer att kostnaderna för ombud ska ersättas.

För en myndighet kan omfattningen av beslut om ersättningsskyldighet i sådana processer behöva budgeteras för särskilt, vilket även det är ett förhållande som förutsätter en viss förutsebarhet.

Avsnitt 12.7.3 och 16.5

Målets betydelse för den enskilde

Pensionssystemet är komplext och kan vara svårnavigerat för någon som saknar juridisk kunskap. Till det kommer att det bland pensionärer och förmånstagare finns personer som på grund av hög ålder, kognitiva svårigheter eller andra skäl kan ha svårt att ta till vara sin rätt. Pensionsmyndigheten fattar i bland beslut om återbetalning som på grund av höga belopp kan ha särskilt stor betydelse för förmånstagaren. De föreslagna administrativa sanktionsavgifterna¹ kan innebära en åtgärd som ytterligare belastar förmånstagarens ekonomiska förhållanden på ett kännbart sätt. Förmånstagaren kan även bli föremål för betalningssäkring. Om ett beslut av denna ingripande karaktär överklagas bedömer Pensionsmyndigheten att målets betydelse kan tala för att ersättning för rättegångskostnader ska kunna utgå.

Det är dock inte alla förmånstagare vars personliga förhållanden är sådana att ersättning för rättegångskostnader är en förutsättning för att de ska kunna ta till vara sin rätt i förvaltningsprocessen. Likt vad utredningen framför i avsnitt 10.5.2 om rätten till målsägandebiträde är personer i pensionsålder en bred ålderskategori och utgör inte en homogen grupp. Dessutom fattar Pensionsmyndigheten främst beslut i förmånsärenden som, trots att det i bland rör sig om förhållandevis låga belopp, kan ha mycket stor betydelse för förmånstagaren.

Variationen är alltså stor inom målgruppen, och såväl mellan som inom de olika förmånerna och beslutstyperna. Vilka faktorer som gör att ett mål har stor betydelse för den enskilde skiljer sig mycket åt. Till skillnad från utredningen anser Pensionsmyndigheten att denna stora variation innebär att vägledning behöver ges mer än i allmänna ordalag (jfr. betänkandet s. 568 f.). Pensionsmyndigheten bedömer att den allmänt hållna vägledningen inte är tillräcklig för att myndigheten

¹ Se lagrådsremissen Bidragsspärre och sanktionsavgift i socialförsäkringen den 18 december 2025.

Datum: 2026-03-03
Dok.bet PID292125
Version 1.0
Dnr/Ref. VER 2025-470

ska kunna bedöma på förhand i vilken utsträckning målets betydelse för den enskilde kommer innebära att myndighetens förmånstagare kommer att kunna beviljas ersättning för rättegångskostnader.

I det fortsatta lagstiftningsarbetet efterfrågar därför Pensionsmyndigheten förtydliganden kring med vilken styrka ett högt belopp eller ett måls eventuella betungande karaktär talar för ersättning i förhållande till ett måls enklare beskaffenhet, se vidare nedan. Myndigheten önskar också mer vägledning i hur bedömningen ska göras av den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden och vilken vikt som ska tillmätas den enskildes ålder och kognitiva förmåga. Detta gäller särskilt i mål som rör en sökt förmån eller på annat sätt är gynnande för den enskilde.

Sakens beskaffenhet och utgången i målet

Trots att pensionssystemet och dess regelverk kan vara svårt att närma sig för en förmånstagare är de ärenden som överklagas till domstol oftast inte rättsligt komplexa. Pensionsmyndigheten bedömer i stället att utmaningen i ärendena vanligtvis är att förmedla myndighetens ställningstaganden på ett pedagogiskt sätt. Pensionsmyndigheten gör även bedömningen att de mål som i domstol avgörs till den enskildes fördel kan ha sin grund i annat än den enskildes argumentation i rättsligt avseende.

Det förekommer dock mål av mer komplicerat slag. Till exempel mål som kräver mer omfattande tolkningar av EU-rätten eller vid tillämpning av ny lagstiftning. För det fall de ovan nämnda förslagen om sanktionsavgift träder i kraft kan Pensionsmyndigheten till en början komma att fatta ingripande beslut utan vägledning i praxis. I sådana mål, präglade av viss naturlig osäkerhet för såväl myndigheten som domstolen, skulle ett juridiskt ombud i vissa fall kunna spela en roll. Det är dock svårt att på förhand överblicka hur ofta det skulle bli aktuellt. Myndigheten efterfrågar i det vidare lagstiftningsarbetet klargöranden kring om avsaknaden av praxis och tillämpning av ny lagstiftning kan utgöra sådana omständigheter som talar för att den enskilde med fog kan anlita ett ombud och få sina kostnader ersatta.

Datum: 2026-03-03
Dok.bet PID292125
Version 1.0
Dnr/Ref. VER 2025-470

Bedömningen av förslagets konsekvenser i avsnitt 15.4.4

Konsekvenserna av förslaget är svåröverskådliga varför Pensionsmyndigheten varken kan instämma i eller motsätta sig utredningens bedömning.

Detta yttrande har beslutats av chefen för juridikavdelningen Eva Nilsson efter föredragning av juristen Clara Renman. I den slutliga handläggningen har enhetscheferna Henrik Nordler och Martina Irving deltagit.

Eva Nilsson

Clara Renman